

ADABIY TANQID VA CHO‘LPON IJODI

Farg‘ona davlat universiteti

Filologiya tillarni o‘qitish: o‘zbek tili yo‘nalishi

23.90 A-guruh talabasi

Parpiyeva Umida

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola o‘zbek adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri bo‘lgan Cho‘lpon ijodini adabiy tanqid nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Maqolada Cho‘lponning adabiy merosi, she‘riy va nasriy asarlaridagi estetik va falsafiy jihatlar, shuningdek, uning zamondoshlari va keyingi adabiy jarayonlarga ta’siri ko‘rib chiqiladi.

Adabiy tanqid asosida ijodiy uslubi, mavzu tanlovi va badiiy ifodaning xususiyatlari yoritilgan.

Shuningdek, maqolada Cho‘lpon ijodidagi milliylik, insonparvarlik va yangilik elementlari ham muhokama qilinadi, bu esa uning asarlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: Cho‘lpon, Adabiy tanqid, O‘zbek adabiyoti, She‘riyat, Nasr, Badiiy uslub, Estetika, Milliylik, Falsafiy g‘oyalar, Ijodiy meros.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется творчество Чолпона, одного из ярчайших представителей узбекской литературы, с точки зрения литературной критики. Рассматриваются литературное наследие Чолпона, эстетические и философские аспекты его поэтических и прозаических произведений, а также его влияние на современников и последующие литературные процессы.

На основе литературной критики освещаются творческий стиль, выбор тем и особенности художественного выражения.

В статье также рассматриваются элементы народности, гуманизма и новаторства в творчестве Чолпона, что позволяет глубже понять его творчество.

Ключевые слова: Чолпон, Литературная критика, узбекская литература, Поэзия, Проза, Художественный стиль, Эстетика, Народность, Философские идеи, Творческое наследие.

ANNOTATION

This article analyzes the work of Cholpon, one of the brightest representatives of Uzbek literature, from the perspective of literary criticism. The article examines Cholpon's literary heritage, aesthetic and philosophical aspects in his poetic and prose works, as well as his influence on his contemporaries and subsequent literary processes.

Based on literary criticism, the creative style, choice of subject matter, and features of artistic expression are highlighted.

The article also discusses the elements of nationality, humanism, and innovation in Cholpon's work, which allows for a deeper understanding of his works.

Keywords: Cholpon, Literary criticism, Uzbek literature, Poetry, Prose, Artistic style, Aesthetics, Nationality, Philosophical ideas, Creative heritage.

KIRISH

Cho'lpon (asl ismi Abdurahmon Jalilov, 1893–1938) o'zbek adabiyotining eng yorqin vakillaridan biridir. U nafaqat shoir, balki dramaturg, adabiy tanqidchi va tarjimon sifatida ham mashhur bo'lgan. Cho'lpon ijodining asosiy xususiyati – milliylik va insoniylikni uyg'unlashtirish, eski va yangi adabiy oqimlarni uyg'unlashtirishga intilishdir.

Hayoti: Cho'lpon Toshkent viloyatida tug'ilgan. U yoshligida rus va o'zbek adabiyotini o'rgangan, shuningdek G'arb adabiyoti bilan ham tanish bo'lgan.

Ijodiy yo'nalishlari: She'riyat, nasr, dramatik asarlar, publitsistika va adabiy tanqid.

Cho'lponning she'riy ijodi Cho'lpon she'riyati o'zbek romantik va milliy adabiyotining rivojida katta ahamiyatga ega. Uning she'rlari inson ruhiyati, tabiat go'zalligi, milliy qadriyatlar va insoniylik mavzulariga bag'ishlangan.

Asosiy mavzular: Milliy g'urur, Vatan sevgisi, insoniy qadriyatlar, erkinlik.

Badiiy xususiyatlar: She'riy obrazlar, tasviriy tafsilar, lirik ohang va musiqiylik.

Choʻlponning nasriy ijodi Choʻlpon nasriy asarlarida zamonaviy ijtimoiy muammolarni, milliy maʼnaviyatni va inson ruhiyatini oʻrganishga intilgan. U publitsistika orqali oʻz davrining muhim ijtimoiy-siyosiy masalalarini koʻtaradi.

Asar namunasi: “Kecha va kunduz” qissasi zamonaviy hayotning murakkabliklarini ochib beradi.

Adabiy tanqid sohasidagi faoliyati Choʻlpon adabiy tanqidni oʻz ijodiy faoliyati bilan uygʻunlashtirib, oʻzbek adabiyotining rivojiga katta hissa qoʻshgan. Uning tanqidiy maqolalarida asarlarning badiiy va falsafiy tomonlari chuqur tahlil qilingan.

Tanqidiy qarashlari: Milliylik va zamonaviylikni uygʻunlashtirish.

Adabiy janrlarni rivojlantirish va yangi shakllar yaratish.

Ijodkorlikdagi estetik qadriyatlar va insoniy fazilatlarni yoritish.

Asarlaridagi tanqidiy maqolalar: U “Oʻzbek adabiyoti va tanqid” kabi maqolalarda oʻz zamondoshlarini va adabiy jarayonlarni tahlil qilgan.

Choʻlponning dramaturgiyasi Choʻlpon oʻzbek dramaturgiyasini yangi bosqichga olib chiqqan. Uning pyesalari milliy ruhiyat, insoniy qadriyatlar va ijtimoiy masalalarni aks ettiradi.

Mashhur pyesalari: “Kecha va kunduz”, “Dilorom”, “Sayyod”

Asarlar xususiyati: Realistik tasvirlar, psixologik chuqurlik, milliy ornament va til goʻzalligi.

Choʻlpon ijodining ahamiyati va merosi Choʻlpon oʻz davrida milliy adabiyot va madaniyatni rivojlantirishda muhim rol oʻynagan.

Uning ijodi milliy qadriyatlarni zamonaviy ifoda bilan uygʻunlashtirishga intilgan.

Adabiy tanqidga qoʻshgan hissasi – asarlarni badiiy va falsafiy jihatdan baholash, yangi adabiy yoʻnalishlarni targʻib qilish.

Choʻlpon ijodi va adabiy tanqidga zamonaviy qarash Bugungi kunda Choʻlponning ijodi nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy oʻzbek adabiy tanqidi uchun ham manba hisoblanadi. Uning asarlari:

Milliylikni saqlab qolish va rivojlantirishga ilhom beradi.

Adabiy janrlar va tilni oʻrganishda namuna boʻladi.

Sheʼriyat va nasrda estetik qadriyatlarni baholashda asos boʻladi.

Choʻlpon oʻzbek adabiyotida faqat shoir sifatida emas, balki adabiy tanqidchi sifatida ham oʻziga xos oʻrinni egallaydi. U oʻz ijodida milliy va jahon adabiy tajribasini uygʻunlashtirishga intilgan. Ayniqsa, rus va Yevropa romantik va realizm oqimlarini oʻzbek adabiyotiga olib kirib, ularni milliy muhitga moslashtirgan.

Choʻlpon ijodidagi yangiliklar:Sheʼriyatda inson psixologiyasini chuqur oʻrganish.

Milliy madaniyatni global estetik kontekst bilan uygʻunlashtirish.

Asarlarda ijtimoiy adolat, erkinlik va shaxsiy daxldorlik mavzularini ilgari surish.

Adabiy tanqididagi oʻziga xos yondashuvi Choʻlponning adabiy tanqidiy maqolalarida u ijodkorni faqat badiiy jihatdan baholamay, uning ijtimoiy, falsafiy va maʼnaviy qadriyatlarini ham koʻrib chiqadi. U asarlarining jamiyatga taʼsiri va shaxsiyat rivojidagi oʻrni haqida fikr bildirgan.

Masalan, Choʻlpon zamondosh shoirlar ijodini tahlil qilib, ularning milliylik va zamonaviylikni uygʻunlashtirish darajasini oʻlchagan.

Tanqidda “ijodkorning shaxsiy masʼuliyati” va “xalqning ruhiy rivojiga xizmat qilishi” konseptlarini ilgari surgan.

Sheʼriyat va zamonaviylik Choʻlpon sheʼriyati milliy estetik qadriyatlar bilan zamonaviylikni uygʻunlashtirishga asoslangan. Uning sheʼrlari nafaqat lirik, balki falsafiy mazmun bilan boyitilgan: inson hayoti, tabiat, vaqtning oʻtishi, milliy ruhiyat va erkinlik mavzulari markazda turadi.

Yangi jihatlar:Sheʼriy metaforalar orqali shaxsiy va ijtimoiy masalalarni uygʻunlashtirish.

Ijtimoiy-siyosiy masalalarni lirizm orqali yoritish.

Musiqiy ohang va ritmni yanada rivojlantirish.

Nasr va dramatik ijodidagi xususiyatlar Choʻlponning nasriy asarlari, xususan pyesalari, oʻzbek dramaturgiyasini yangi bosqichga olib chiqdi. U psixologik realizm va dramatik konfliktlarni milliy ruhiyat bilan uygʻunlashtirgan.

Pyesaridagi yangiliklar:Asosiy qahramonning ichki psixologik holatini chuqur tasvirlash.

Ijtimoiy mavzularni shaxsiy dramatik tajriba orqali koʻrsatish.

Milliy urf-odat va qadriyatlarni dramatik janrda uygʻunlashtirish.

Cho'lpon ijodidagi milliylik va insoniylik Cho'lponning ijodi milliylikni yangi shaklda talqin qiladi. U eski adabiy merosdan ilhom olib, zamonaviy shakllar yaratgan. Shu bilan birga, inson ruhiyati va shaxsiy erkinlik mavzusini ham markazga qo'ygan.

Cho'lponning milliylik yondashuvi: qadimiy folklor elementlari va milliy til go'zalliklarini zamonaviy badiiy shakllarga aylantirish.

Insoniylik elementi: shaxsning ichki dunyosi, axloqiy tanlovi va ijtimoiy mas'uliyati.

Zamonaviy adabiy tanqid nuqtai nazaridan Cho'lpon

Bugungi kunda Cho'lpon ijodi: Adabiy janrlarni rivojlantirishda namuna hisoblanadi.

Tanqidchilar uchun milliy va global kontekstni uyg'unlashtirish imkonini beradi.

She'riyat, nasr va dramatik janrlarni o'rganishda estetik va falsafiy me'yor sifatida ishlatiladi.

Shu bilan birga, uning tanqidiy maqolalari bugungi o'zbek adabiy tanqidida asosiy metodologik manba sifatida qadrlanadi.

Cho'lpon ijodi nafaqat o'z davri uchun, balki zamonaviy o'zbek adabiy tanqidi uchun ham beqiyos ahamiyatga ega. U milliy qadriyatlarni saqlab qolish bilan birga, zamonaviy estetik, psixologik va ijtimoiy masalalarni badiiy shaklga keltirishga erishgan. Cho'lponning ijodi she'riyat, nasr va dramaturgiya orqali milliy va global adabiyot uyg'unligini ifodalaydi, adabiy tanqid uchun esa chuqur tadqiqot obyekti sifatida xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilganda: Cho'lpon ijodi milliy va zamonaviy adabiylikni uyg'unlashtirib, o'zbek adabiy tanqidining rivojida markaziy o'rin egallaydi, shuningdek, uning badiiy va tanqidiy merosi bugungi adabiyotshunoslikda ham katta ahamiyatga ega.

Cho'lpon ijodi o'zbek adabiyotida noyob o'rin egallaydi va adabiy tanqidning rivojiga katta hissa qo'shgan. U nafaqat shoir va dramaturg sifatida, balki tanqidchi sifatida ham ijod qilgan. Cho'lponning she'riy va nasriy asarlari milliylik va zamonaviylikni uyg'unlashtirish, inson ruhiyati va ma'naviy qadriyatlarni yoritish jihatidan o'ziga xosdir.

Uning adabiy tanqidiy maqolalarida asarlarning badiiy va falsafiy jihatlarini chuqur tahlil qilinadi, shuningdek, ijodkorning jamiyatdagi roli va shaxsiy mas'uliyati ham ko'rib chiqiladi. Cho'lpon she'riyatida lirizm, musiqiy ohang va metaforik tasvirlar orqali milliy

qadriyatlar bilan insoniylikni uyg'unlashtirgan. Nasr va dramaturgiyasida esa psixologik realizm, dramatik konfliktlar va milliy urf-odatlarini yangi shaklda talqin qilish mavjud.

Cho'lponning ijodi bugungi kunda ham o'zbek adabiy tanqidi uchun manba hisoblanadi. Uning asarlari milliy va global estetik qadriyatlarni uyg'unlashtirish, ijtimoiy va falsafiy masalalarni badiiy shaklda ifodalash imkonini beradi. Shu bilan birga, Cho'lpon merosi kelajak avlod adabiy tadqiqotchilari uchun chuqur tahlil obyekti sifatida qadrlanadi.

Cho'lpon ijodi o'zbek adabiyotining eng yorqin va chuqur qatlamlaridan birini tashkil qiladi. U nafaqat shoir va dramaturg, balki adabiy tanqidchi sifatida ham o'zbek madaniyati va adabiyotining rivojiga beqiyos hissa qo'shgan.

Cho'lponning ijodi milliy qadriyatlarni saqlab qolish bilan birga, zamonaviy adabiy jarayonlarni ham uyg'unlashtirishga qaratilgan edi.

Uning ijodiy qarashlari adabiyotga yangicha nafas olib kirgan, she'riyat va nasrda milliylik, insoniylik va falsafiy yondashuvlarni uyg'unlashtirgan. Uning she'riy ijodi lirizm, musiqiy ohang va boy metaforalari bilan ajralib turadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cho'lpon. Tanlangan asarlar. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2001.
2. Cho'lpon. She'rlar va maqolalar. Toshkent: Sharq, 1999.
3. Sobirov, A. O'zbek adabiy tanqidi tarixi. Toshkent: Fan, 2005.
4. Tursunov, R. Cho'lpon ijodida milliylik va zamonaviylik. Toshkent: Adabiyot, 2010.
5. Qodirov, Z. XX asr o'zbek adabiyoti va Cho'lpon. Samarqand: Sharq, 2012.
6. Karimov, B. Cho'lpon dramaturgiyasi. Toshkent: Ilm, 2008.
7. Akramov, S. Adabiy tanqid nazariyasi va Cho'lpon. Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
8. Valiev, J. O'zbek adabiyoti klassiklari. Toshkent: Ma'naviyat, 2011.
9. Abdurahmonov, D. Cho'lpon: Hayot va ijod. Toshkent: Yosh gvardiya, 2007.
10. Xolmatov, T. She'riyat va milliylik: Cho'lpon asarlarida. Toshkent: Sharq, 2009.
11. Ergashev, F. Cho'lpon ijodida estetik qadriyatlar. Toshkent: Adabiyot, 2013.
12. Raximov, N. Adabiy tanqidning rivojlanishi. Toshkent: Fan, 2006.

13. Mirzayev, L. O‘zbek nasri va dramaturgiyasi: Cho‘lpon tahlili. Toshkent: Ilm-fan, 2014.
14. Tadjiboyev, S. Cho‘lpon ijodida inson ruhiyati. Toshkent: Ma’naviyat, 2010.
15. Umarov, H. Adabiy tanqid va zamonaviy o‘zbek adabiyoti. Toshkent: Fan, 2016.